

Kommentti Päivi Nergille

Anneli Anttonen, Kaisa Kotakorpi, Mikko Puhakka ja Roope Uusitalo

Kiitämme alivaltiosihteeri Päivi Nergää hänen kommenttipuheenvuorostaan Talouspolitiikan arviointineuvoston raportin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta käsittelevään osioon. Vastamme alla muutamaa kohtaan.

1. Uudistustarve ja kustannussäästö

Neuvosto on raportissaan kiinnittänyt huomiota tiettyihin puutteisiin hallituksen uudistuksessa ja sen perusteluissa. Neuvosto ei kiistä sitä, etteikö myös nykyjärjestelmässä olisi puutteita.

Nykyjärjestelmän puutteiden esiintuominen ei kuitenkaan riitä hallituksen esityksen mukaisen sote-uudistuksen perusteluksi. Nykyjärjestelmän ja hallituksen uudistuksen ongelmiin olisi mahdollista vastata myös vaihtoehtoisilla tavoilla. Erityisen erikoinen on väite, että hallituksen sote-uudistusta puoltaa se, että nykyjärjestelmässä on osin samantyyppisiä ongelmia kuin ehdotetussa uudistuksessa.

Julkisessa taloudessa on pitkän aikavälin kestävyysongelma, joka aiheutuu paljolti sosiaali- ja terveydenhuollon menojen ennakoitusta kasvusta väestön ikääntyessä. Neuvosto ei kritisoi pyrkimystä tasapainottaa julkista taloutta. Emme kuitenkaan ole vielä nähneet perusteluja sille, miksi sote-uudistuksella on päätetty säästää juuri kolme miljardia euroa tai miksi kolmen miljardin euron säästö olisi realistinen tavoite. Lisäksi olemme pitäneet esillä sitä, että palveluiden saatavuuden parantaminen on lähtökohtaisesti kustannuksia kasvattava tavoite. Valinnanvapauslainsäädännössä on myös elementtejä, jotka pikemminkin kasvattavat kuin vähentävät julkisia menoja.

Neuvosto ymmärtää kestävyyslaskelmien ikäsidonnaisten menojen perusradan, johon Nergä viittaa. Tarkastelimme uudistuksen säästötavoitteen suhdetta kestävyysvajeeseen aiemmassa, tammikuussa 2018 julkistetussa raportissamme. Menojen ennakoitu kasvu johtuu pitkälti siitä, että väestön ikääntyessä palvelu-

VTT Roope Uusitalo (roope.uusitalo@helsinki.fi) on taloustieteen professori Helsingin yliopistossa ja Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa ja talouspolitiikan arviointineuvoston puheenjohtaja, KTT Kaisa Kotakorpi (kaisa.kotakorpi@vatt.fi) on tutkimusprofessori Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa, PhD Mikko Puhakka (mikko.puhakka@oulu.fi) on taloustieteen professori Oulun yliopistossa ja YTT Anneli Anttonen (anneli.anttonen@tuni.fi) on sosiaalipolitiikan professori Tampereen yliopistossa.

jen tarve kasvaa. Tästä syystä menojen kasvun hillintää voidaan perustellusti pitää palveluihin kohdistuvana leikkauksena.

Uudistuksella pyritään parantamaan palvelutuotannon tehokkuutta. Ajatuksena on, että tuottavuuden paraneminen mahdollistaa kustannusten hillinnän samaan aikaan, kun saatuus ja laatu paranevat. Neuvosto on kritisoinut sitä, että tuottavuushyötyjä synnyttäviä mekanismeja ei ole riittävästi spesifioitu. Nergin mainitsema tiedolla johtamisen hyödyntäminen on hyvä esimerkki tästä. Kustannusten kasvun hillitseminen edellyttää tiedolla johtamista, tai että tiedolla johtaminen edistää kustannusten kasvun hillintää. Se, miten uudistus edistää tiedolla johtamista tai miksi sitä ei voisi hyödyntää myös nykyjärjestelmässä, ei käy ilmi Nergin tekstistä eikä hallituksen esityksistä.

Mikäli uudistuksen säästötavoite olisi realistisempi tai hallituksen esityksessä kuvattaisiin vakuuttavammin se, miten säästö toteutuu, neuvoston kritiikki olisi tältä osin vähäisempää. Julkisen talouden kestävyysongelma on todellinen, ja on ongelmallista että sen ratkaisemisessa nojataan niin vahvasti näin heikosti perusteltuihin mekanismeihin. Toisaalta säästötavoitteen epävarmuus heijastuu muualle julkiseen talouteen, koska mikäli säästöjä ei saada sotesta, vastaavat säästöt on löydettävä muualta julkisesta taloudesta.

2. Maakuntien verotusoikeus

Raportissa esitetty maakuntien verotusoikeutta tukeva kanta pohjautuu neuvoston harkintaan, mutta myös verotusoikeutta vastaan on olemassa hyviä argumentteja. Optimaalisessa järjestelmässä todennäköisesti käytetään rinnakkain useampia rahoitusinstrumentteja, sekä verotus-

oikeutta että tulonsiirtoja eri hallinnon tasojen välillä (ts. valtionosuuksia). Nerg esittää huomion, että kuntaperusteisessa vahvan verotusoikeuden mallissa teoriassa toimivat kannusteet eivät ole pystyneet ehkäisemään verotuksen kiristymistä. On syytä huomauttaa, että kuntien verotuksen kiristymiseen liittyvät myös kuntien valtionosuuksiin tehdyt leikkaukset ja tietoiset pyrkimykset julkisten palvelujen parantamiseksi. Kokonaisveroaste tai erilaisten veroinstrumenttien lukumäärä eivät myöskään ole järkeviä mittareita talouden tehokkuudelle, eikä kysymystä verotusoikeudesta pidä ratkaista niiden perusteella. Kuten raportissamme kirjoitamme, maakuntaveron aiheuttama mahdollinen verotuksen nousu olisi tehotonta siinä määrin kuin se heijastelee vertikaalisia ulkoisvaikutuksia, toisin sanoen sitä että maakuntien veropäätökset vaikuttavat myös kuntien ja valtion veropohjiin.

On totta, että maakuntaveron voisi lisätä asuinpaikasta johtuvaa eroa verorasituksessa. Maakuntien järjestämävastuun tarkoitus kuitenkin on, että maakunnat voivat tehdä erilaisia valintoja, jotka johtavat asuinpaikasta johtuviin eroihin sosiaali- ja terveystalouden tuottamisessa. Verotusoikeudessa on kyse osaltaan siitä, millaisia vaikutuksia näillä valinnoilla tulee olemaan. Verotusoikeus luo enemmän kannustimia tuottavuuden kehittämiseksi. Toisaalta on osaltaan arvokysymys, mitä alueellisia eroja pidetään hyväksyttävänä. Useimmat argumentit, joilla maakuntien verotusta vastustetaan, ovat samalla yleisemmin sovellettavissa kuntien ja maakuntien autonomiaa vastaan. Jos minkäänlaisia asuinpaikasta johtuvia eroja julkisissa palveluissa tai verotuksessa ei siedettäisi, kaikki niitä koskevat päätökset tulisi tehdä keskitetysti. □